

Omvalet

En studie kring orsaker och påverkande faktorer för elever
som gör omval på gymnasiet

Av: Peter Gill
Handledare: Maria Borgström

Department of Culture and Communication, Education
Södertörns University
Undergraduate dissertation
Autumn term 2010

”Omvalet – en studie kring orsaker och påverkande faktorer för elever som gör omval på gymnasiet”

Av: Peter Gill

“Change of choice – a field study regarding reasons and affecting factors that causes students to make a change of choice in upper secondary school”

By Peter Gill

Abstract

The reason why this study has been made is the fact that a substantial part of students in the upper secondary school changes their field of study, during or after their first year. The aim of this study is to find out the reasons behind such changes as well as finding out the affecting factors. The study has been made in two steps, first quantitatively by a poll study and the second step is qualitative by interviews. This research has been made in both private schools and municipal schools, with the ambition to search for differences between these two separate school forms. The study shows that no general differences can be found in a comparison between them. This whole study takes its viewpoint in a Social constructivistic perspective with influences from structuralism and interculturalism. The result of this study shows that the reasons that are most significant for the students who change their field of study are general discomfort with their first choice, as well as discomfort with their teachers and school friends. A too rapid study pace is also a major reason for changes. The factors that have had most impact on the students are social factors like family, friends and educational guidance, and their personal feeling or intuition. In this research, comparisons between ethnicity, social status and sex have been made to reveal patterns and reasons which could have an effect on students when changing their field of study.

Keywords

Change, upper secondary school, field of study, socialconstructivistic perspective, intuition.

Sammanfattning

Grunden till denna studie är det faktum att en betydande del av eleverna på gymnasiet gör omval av sina studier under eller efter första året på gymnasiet. Undersökningen är inriktad på att ta reda på de bakomliggande orsakerna och påverkande faktorerna till omval. Studien har utförts i två steg; kvantitativ i form av enkät undersökning och kvalitativ i form av intervjuer. Studien har utförts både i kommunal skola och i friskola, detta för att söka skillnader i de för eleverna olika skolformerna. Några större generella skillnader i problematiken gick inte att finna i en jämförelse mellan dem. Hela studien tar sin utgångspunkt utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv med inslag av strukturalism och interkulturalism. Resultatet visar att de orsaker som haft störst betydelse för ungdomarna till omvalet är allmän otrivsel med första valet och otrivsel med lärare och studie kamrater. För hög studie takt har även varit en återkommande orsak. De faktorer som mest påverkat eleverna i studien är sociala faktorer som familj, kompisar och studievägledning samt egen personlig känsla/intuition. I studien har även jämförelser gjorts kring bland annat etniskt ursprung, social status och kön, för att finna mönster och orsaker till omvalet.

Nyckelord

Omval, gymnasiet, orsaker, påverkande faktorer, socialkonstruktivism, egen känsla.

Förord

Det har varit mycket intressant att göra denna studie. Arbetet med undersökningen har lärt mig avsevärt mycket. Jag vill tacka de berörda skolorna för att jag fått göra studien i deras lokaler samt att jag vill rikta ett stort tack till alla de elever som ställt upp i min enkätundersökning. Ett extra stort tack till de tre personer som var villiga att bli intervjuade är på sin plats.

/Peter Gill, januari 2011.

Innehåll

1. Inledning	6
2. Syfte	8
<i>2.1 Frågeställning</i>	<i>8</i>
3. Vetenskapsteoretiska referensramar.....	8
4. Tidigare forskning.....	10
5. Vetenskapsteoretiska perspektiv och överväganden i metod.....	12
6. Metod.....	13
7. Urval och genomförande	14
<i>7.1 Reabilitet och validitet</i>	<i>16</i>
8. Resultatredovisning av enkät	16
<i>8.1 Analys av enkät samt diskussion.....</i>	<i>20</i>
9. Presentation av intervjuer	23
<i>9.1 Intervjuperson ett, "Olivia"</i>	<i>23</i>
Berättelse.....	24
Följdfrågor	24
<i>9.2 Intervjuperson två, "Timmy"</i>	<i>25</i>
Berättelse.....	25
Följdfrågor	26
<i>9.3 Intervjuperson tre, "Anna"</i>	<i>26</i>
Berättelse.....	27
Följdfrågor	27
10. Analys av intervjuer samt slutsatser	28
11. Diskussion	29
<i>11.1 Förslag till vidare forskning</i>	<i>31</i>
12. Referenslista.....	32

1. Inledning

Förutsättningarna eller premisserna för elevers val till gymnasiet har förändrats genom åren. Valmöjligheterna för studieinriktning på gymnasiet har ökat markant. Även möjligheterna att välja skola har blivit betydligt fler genom införandet av så kallade friskolor, alltså skolor som inte drivs i kommunal regi utan är fristående och drivs som vilket företag som helst med vinstintresse. Det har uppstått en konkurrenssituation om eleverna mellan skolorna och marknadsföring riktad mot eleverna har blivit ett faktum. Dock är det så att friskolor inte är något nytt fenomen. Det har funnits privatägda skolor sedan skolpliktens införande år 1842. Då kallades dessa för privatskolor eller för enskilda skolor och var tidigare oftast internatskolor, t ex Lundsbergs skola. Begreppet enskild skola ersattes sedermera av termen fristående skola 1983. År 1992 kom en så kallad friskolereform, utarbetad och skapad av den dåvarande borgerliga regeringen. Denna innebar att friskolor kunde ta del av kommunala bidrag, vilket inte tidigare varit möjligt. Till en början var riktlinjerna för friskolorna ganska oreglerade och nästan vem som helst kunde starta ett dylikt företag, men 1994 skärptes kraven för att starta friskola av den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Man införde klart hårdare regler, t ex att en friskola i ett särskilt område inte får ha ”påtagligt negativa följder för den offentliga skolverksamheten i kommunen” (detta krav är utsatt för mycket olika tolkningar från kommun till kommun), samt att ett krav på ett underlag av minst 20 elever krävs för att starta en friskola. Det är dessa premisser man fogar sig efter idag. (Friskolornas riksförbund, 2007).

Statistik visar att det finns ca 945 gymnasieskolor i landet, varav drygt 400 är friskolor (Skolverket, 2009). Eftersom det inte bara är valfritt med studieinriktning, utan att det även står fritt att välja skola, så har ungdomarna än mer att ta ställning till idag i sina val. En slutsats man kan dra av detta är att valet till gymnasiet kan vara nog så svårt för många ungdomar. Här finns ett problemområde och det gäller det faktum att fler och fler elever gör omval i sina studieinriktningar efter eller under första året på gymnasiet. Siffror visar att nästan 20 procent gör omval efter ett år, och det går även att se att i den grupp som gör omval utgör elever med utländsk bakgrund ca 35 procent (Skolverket, 2009). Det kan ses som en ganska hög siffra med tanke på att elever med utländsk bakgrund nationellt sett är en minoritet.

Att jag har intresserat mig för detta område har sin upprinnelse i att jag under vårterminen 2010 gjorde en mindre studie kring niondeklassare och deras val till gymnasiet och de problem som alla valmöjligheter kan ha för individen för att göra ett väl övervägt studieval. Frågeställningen i den studien var: "Tycker ungdomar idag att det finns för många valmöjligheter när det gäller gymnasiestudier?". Min arbetshypotes var då att det skulle vara problematiskt med stora valmöjligheter. Den hypotesen visade sig vara felaktig då eleverna i studien inte tyckte att det finns för mycket att välja på. De ansåg istället att ju mer det finns att välja på desto bättre. Det som dock visade sig vara det stora problemet för dem var valet av skola - kommunal skola eller friskola. Geografisk placering av skolan var av betydelse, kamraters val av skola var en viktig faktor samt skolans rykte. Det var under arbetet med datainsamling och sökande efter tidigare forskning och statistik till det arbetet som jag upptäckte att en förvånande stor del av eleverna gör omval under eller efter första året på gymnasiet. Det kändes då naturligt att studera detta och undersöka anledningarna till varför man gör omval, som en följdstudie till den första studien angående gymnasievalet.

Hur går ett omval till rent praktiskt? Ju tidigare man gör omvalet efter skolstarten desto enklare, därför gör de flesta sitt omval redan kort tid in på utbildningen under första året. Principiellt så finns det inga hinder för att göra ett omval, men målsmans skriftliga godkännande är ett krav. För att göra omval krävs dock särskilda skäl som givetvis varierar från fall till fall, och dessa skäl behöver nödvändigtvis inte vara av alvarligare art som t ex mobbning eller dylikt. Bara att eleven känner att ett byte av studieinriktning vore till gagn för den enskildes framtid är ett skäl gott nog. Det skapas en dialog mellan skola, studievägledare, föräldrar och självklart eleven. Det är lättare att byta inriktning på samma skola än att dessutom byta skola, men det är fullt möjligt att byta skola och även till skola i en annan kommun etc. Rent praktiskt krävs det också att det finns ledig plats till förfogande på den omvalda studieinriktningen och att rektor på berörd skola godkänner detta. Det är en bedömningsfråga från fall till fall. Positivt är att man nog kan se en viss välvilja från rektorer och skolor att se till elevens bästa, så processen med omval är i de flesta fall ganska smidig. I vissa fall är det dock nödvändigt för eleven att läsa in ett eller flera ämnen, ibland är det till och med nödvändigt för eleven att gå om en årskurs eller helt börja om från början, detta beroende på omvalets struktur. Det är klart mer problematiskt att välja om från en praktisk inriktning till en teoretisk inriktning, än tvärt om (Gymnasieguiden, 2010).

Sammanfattningsvis kan man konstatera att ju kortare tid man gått på en utbildning desto lättare är det att byta inriktning, samt att det är lättare att byta utbildning på samma skola än att byta skola. Här kan skolornas konkurrenssituation spela en viss roll. Man ser gärna att eleven stannar på samma skola, men skolorna är samtidigt benägna att ta emot elever från andra skolor. För elevens bästa så gäller det att handläggningstiden för ett studiebyte eller skolbyte är kort, och enligt min tolkning och uppfattning så går dessa processer ganska fort.

2. Syfte

Syftet med denna studie är att utröna vilka orsaker och anledningar som kan ligga bakom att vissa elever känner sig nödgade att göra omval av studieinriktning på gymnasiet, och även vilka faktorer som har betydelse vid omvalet. Fokus kommer här att inriktas på sociala och samhällseliga faktorer så som t ex familjens och kamraters påverkan, social klasstillhörighet och etnisk bakgrund. Intentionen är att denna studie skall kunna bidra till redan existerande och fortsatt forskning inom området, vilket skulle kunna resultera i att det skapas lösningar och handlingsplaner som kan, om inte eliminera, så i alla fall eventuellt kanske minska elevers behov av att göra omval.

2.1 Frågeställning

Frågeställningen är vilka sociala och samhällseliga faktorer har för eleverna själva haft mest betydelse och inverkan till att de gjort omval på gymnasiet.

3. Vetenskapsteoretiska referensramar

Den huvudsakliga teoretiska referensramen för denna studie är socialkonstruktivism. Ett socialkonstruktivistiskt perspektiv innebär att man ser på verkligheten som socialt konstruerad och att mening och kunskap skapas i sociala relationer mellan människor. Varje form av mänsklig aktivitet är bunden till den sociala verkligheten. Man är som människa hänvisad till det sociala på ett eller annat sätt. Språket ses här som en kärna i interaktionen mellan människor och är av största vikt, men man vidgar även analysen till att omfatta sociala

konventioner så som kultur, kunskap, praktik, regler, ritualer, traditioner, normer och roller (Herbert & Bergstedt, 2008). Detta innebär att mer eller mindre allt en människa gör är socialt förankrat och att man som levande individ ständigt påverkas av de sociala konstruktionerna. Då denna studie går ut på att undersöka anledningar till omval på gymnasiet, så passar denna teori väl. Studien behandlar individer som i många fall går igenom tillsynes stora och ibland svåra val. Här får man utgå från att sådana val görs med en hel del påverkan från den sociala sfären kring dem. Det kan vara påverkan från studievägledare, föräldrar, syskon och andra närstående. De flesta som gör omval påverkas nog på ett eller annat sätt av dem i sin sociala närhet. Om man utgår från att sociala faktorer är påverkande och viktiga för dem som gör omval, så blir det socialkonstruktivistiska perspektivet synnerligen användbart för att få och skapa förståelse.

Ett annat teoretiskt begrepp att ta i beaktande är sociokulturell identitet, dvs att, "Ungdomar socialiseras, internaliserar kulturella värden och utvecklar sin identitet i relation med andra" (Borgström, 1998:171). Att detta skall tas med i beaktande är på grund av att ungdomarna i denna studie är i en utvecklingsfas. Deras identiteter är i många fall inte helt utvecklade än och inte heller deras självuppfattning. Den kognitiva självbilden och den emotiva självkänslan kanske inte heller den är utvecklad. Frågor som: vem är jag, vad vill jag vara och vad skall det bli av mig, är för många ungdomar centrala frågor i skapandet av identiteten (Stier, 2003). Dessa frågor blir synnerligen relevanta när man placerar dem i en studievalscontext, och detta kan nog ha betydelse när det gäller faktorer och anledningar till omvalet. Det kan nog vara svårt att göra väl avvägda framtidsval om man inte är säker på sig själv och vad man vill.

Nihad Bunar, docent i sociologi vid Stockholms universitet, nämner i boken *varken ung eller vuxen* en faktor som kan ha viss betydelse och det är ekonomi. De ekonomiska klyftorna har ökat de senaste 20-25 åren. Grupper som redan tidigare haft det svårt på arbetsmarknaden och ekonomiskt har fått det svårare, t ex vissa invandrargrupper. Bunar tar upp att familjens ekonomiska status helt klart har betydelse för ungdomarnas framtida förutsättningar (Bunar & Trondman, 2001). Ekonomisk status och social klasstillhörighet kan då vara faktorer som påverkar både ungdomars studieval och allmänna studiebenägenhet. I avhandlingen *Skolan mitt i förorten* menar Bunar att skolan i de multietniska förorterna kring storstäderna inte kan motverka segregation och territoriell stigmatisering. Skolan i de områdena erbjuder inte längre en självklar ingång i det svenska samhället (Bunar, 2001). En del av ungdomarna från dessa områden väljer då att söka sig till en skola med ett gott rykte i en annan kommun eller

stadsdel, med förhoppningen att dessa skolor kan skapa en enklare väg in samhället och ut på arbetsmarknaden.

Jag har i viss mån ett interkulturellt perspektiv i studien. "Interkulturell" är ett begrepp som betyder ungefär växelverkande kultur, och hur olika kulturer samverkar och integrerar sig med varandra. Kort sagt, hur man inom och genom olika kulturer samarbetar och förstår varandra. Interkulturalism bygger på några grundläggande begrepp och dessa är: ömsesidig respekt, tolerans, social rättvisa och framför allt förståelse. Interkulturalism är således ett förhållningssätt, något man praktiskt försöker att arbeta utifrån (Lahdenperä, 2004:11). Detta för att utröna om det finns uppenbara skillnader mellan elever med olika kulturella och sociala bakgrunder.

4. Tidigare forskning

Det finns en hel del forskning kring gymnasieskolan i allmänhet, och även forskning som har relevans för denna studie. Ett exempel på sådan forskning är en vetenskaplig doktorsavhandling skriven av Anders Lovén vid Lunds universitet (2000) som heter *Kvalet inför valet, om elevers förväntningar och möten med vägledare i grundskolan*. I denna avhandling har Lovén fokuserat på hur elever i årskurs nio upplever valet till gymnasiet genom att studera deras möten och samtal med syokonsulenter/studievägledare, och om eleverna upplever att de får den hjälp och det stöd som de anser sig behöva. Detta har studerats medelst intervjuer, enkäter och observationer, där han har försökt att ta reda på om studievägledarnas roll är konstruktiv ur elevernas perspektiv. Resultatet visar att eleverna ser valet till gymnasiet som en mycket viktig handling där de i flera avseenden saknar tillräcklig mognad och insikt. Dock kom studien fram till att eleverna kände att de fick adekvat hjälp och stöd av studievägledarna, men att den viktigaste aspekten är den sociala sfären utanför skolan. Här avses föräldrar, syskon, andra vuxna i deras närhet samt kamrater som ger stöd, hjälp och även påverkar dem aktivt i valet. Att denna studie är relevant i det här sammanhanget beror på att den tar upp en hel del av problematiken kring studievalet och faktorer som kan leda till eventuella "fel val", då med omval som följd.

Det är med utgångspunkt av elevernas omvalsproblematik och de bakomliggande faktorerna till detta, som den studie jag här har gjort är ämnad att behandla. Då inte med fokus på studievägledarnas roll, för inom det området så gör skolverket löpande undersökningar och

kvalitets kontroller, utan med inriktning på de bakomliggande sociala faktorer och orsaker som kan finnas.

Ett annat exempel på tidigare forskning inom området är rapporten *Varför hoppade du av? En studie om orsakerna till att ungdomar byter studieinriktning eller hoppar av gymnasiet* (Skolverket, 2007). Här ställdes frågan om varför man väljer att hoppa av gymnasiet eller byta inriktning till 16 ungdomar. Undersökningen gjordes med anledning av att nästan en fjärdedel av eleverna i varje årskull lämnar gymnasiet utan slutbetyg. Detta ses som allt för många avhopp och ett problem. Studien fokuserar främst på anledningar till varför ungdomar hoppar av, och syftet var att gå bakom statistiken och genom djupintervjuer ta del av elevernas tankar och reflektioner. Man har även gjort en enkätstudie som gått ut till 2500 elever som börjat gymnasieskolan men inte fullföljt utbildningen. Syftet var att följa upp hur det gått för eleverna efter studieavbrottet, men också att finna orsakerna till avbrottet. Man kom fram till att de vanligaste orsakerna är sociala faktorer, hemförhållanden med trassliga familjesituationer, skilsmässor, sjukdomar och flyttning till nya platser. Intressant är att när ungdomarna tillfrågades om hur de tänkt och hur de blivit påverkade inför gymnasievalet så saknas helt referenser till studievägledning under grundskoleperioden. Flera av ungdomarna kände stor villrådighet och osäkerhet inför valet. Det egna intresset och eller bästa kompisens intresse är återkommande som betydande faktorer när valet gjordes. Även betyg har för många varit en faktor till att gymnasievalet blev som det blev, med avhopp eller omval som följd. Otrivsel med lärare och kamrater är också återkommande som faktorer till avhopp och omval. Ungdomarnas berättelser går något isär. Vissa trivdes mycket bra med lärarna och tyckte att de var engagerade och kompetenta. Andra ansåg att lärarna inte brydde sig och att de var oengagerade. För en del elever blev skillnaden i arbetssätt från grundskolan till gymnasiet något chockartad. Högre studietakt, mer eget ansvar och mer självständigt arbete var något som dessa elever inte varit förberedda på, och det blev således en orsak till otrivsel. Även faktorer kring genusperspektiv tas upp i studien. På några punkter skiljer sig pojkarnas respektive flickornas berättelser åt. Flickorna som oftast har bättre betyg har känt att de fått mer hjälp och uppbackning av lärarna än pojkarna. Pojkarna har i flera fall setts som omogna av lärarna och haft lägre krav på sig med en lägre grad av engagemang från lärarnas sida som följd, vilket resulterat i lägre betyg. Den sammanfattade bilden är att de flesta ungdomar som hoppat av eller valt om på gymnasiet inte har knäckts av detta utan tvärt om blivit starkare och självständigare. Även om gymnasietiden för ungdomarna i studien inte blev som de tänkt sig

så ser de ljusst på framtiden. Eftersom denna studie har sökt svar på bakomliggande faktorer, så är den högst relevant för den studie som jag har utfört.

5. Vetenskapsteoretiska perspektiv och överväganden i metod

I denna studie har jag framför allt inspirerats till att ha ett strukturalistiskt perspektiv när det gäller metodutförande. Det socialkonstruktivistiska perspektivet är och förblir det primära perspektivet totalt sett. Strukturalismen är ett betraktelsesätt som studerar strukturer och system istället för subjekt och innehåll. Strukturalisten är ”principiellt skeptisk till ytan, det finns alltid någon eller något bakomliggande som drar i trådarna” (Hyldgaard, 2008:68). Det gäller att inte förblindas av empirisk mångfald, utan att se och undersöka bakomliggande faktorer. Även om empirin är komplex så måste det finnas en enkel bakomliggande förklaring. Det är alltså en fråga om att söka enkla förklaringar på tillsynes komplicerade problem.

Strukturalism beskrivs som kontraintuitiv, dvs att teorin går emot det som man tar för självklart. Den går emot vår omedelbara förståelse och tolkning av världen (Hyldgaard, 2008:68). Detta känns som ett bra perspektiv att utgå från när det gäller att utforska bakomliggande orsaker, vilket denna undersökning gör. Men att förhålla sig enbart till detta perspektiv är nog i sammanhanget orimligt och problematiskt, och fler teoretiska perspektiv bör involveras.

En annan teori att inspireras av i detta fall är poststrukturalism, som är en sorts utveckling av strukturalismen, vilken kan ses som något radikal och begränsande. Poststrukturalismen utmärker sig bland annat genom att den sammanför psykoanalytiska idéer med lingvistiska och hermeneutiska idéer (Herbert & Bergstedt, 2008:34). Därför har även ett hermeneutiskt perspektiv tagits i beaktande i denna studie.

Hermeneutik är en tolkningslära och dess teori bygger på hur vi människor tolkar varandra i tal och skrift, samt hur vi tolkar samhället och världen kring oss. Hur man ställer sig förstående till en annan människa och hur man tolkar dess handlingar (Patel & Davidson, 2003), att man så att säga försöker läsa mellan raderna i den information man får och tolkar ut

vad som egentligen menas och sägs. Med ett hermeneutiskt perspektiv vill man i första hand inte förklara utan man vill tolka och förstå (Hyltdgaard, 2008:32).

Denna kombination av teoretiska perspektiv kan då göra att man tolkar och försöker att förstå handlingar, men att man samtidigt försöker se bakom det uppenbara och där finna förklaringar till orsaker som föranlett handlingarna. Eftersom studien är tänkt att undersöka de bakomliggande orsakerna till att elever gör omval på gymnasiet, så måste man undersöka på individnivå. Det finns en rimlighet i att förmoda att orsakerna till en omvalshandling är högst individuella och olika. Det är troligt att det inte går att finna en specifikt övergripande orsaksförklaring och då är tolkning av orsakerna viktigt.

6. Metod

I denna studie har jag i första hand använt kvantitativ insamlingsmetod av data (Olsson, Sörensen, 2007). I initialskedet av datainsamling har enkätstudie blivit mitt val. Då kan många informanter svara på frågor på en förhållandevis kort tid och det blir en hel del data att sammanställa som är förhållandevis lätt att bearbeta (Ejvegård, 2003), vilket förhoppningsvis ger ett gott resultat. Själva enkäten utformades med hjälp av handledning från boken "Forskningsmetodikens grunder" (Patel & Davidson, 2003). Enkäten har tio frågor med fasta svarsalternativ som ger en hög grad av strukturering och standardisering, där frågorna har mellan två och sju alternativ beroende på frågans art. Syftet med detta är att få graderande svar och inte bara ja och nej. Här försökte jag även att använda en rekommenderad "trattmodell" (Patel & Davidson, 2003), där de smalaste frågorna ligger högt upp i enkäten, för att sedan bredda frågeställningarna längre ned. Den sista frågan i enkäten är en öppen fråga där informanterna kan skriva vilken eller vilka anledningar som gjorde att de valt en annan studieinriktning under första året på gymnasiet. Tre av frågorna har utformats så att flera svarsalternativ kan väljas, så många som sju alternativ är valbara, detta för att frågornas art är den att det är rimligt att ha flera svar på dessa. Enkäten presenteras i sin helhet under punkten resultat nedan.

Denna enkät har använts för att skapa en bred urvalsgrupp att analysera och finna resultat i. Enkäten innehåller även en förfrågan till respondenterna om möjligheten till att få medverka i

en strukturerad intervju. Så steg två i mitt metodval är av en mer kvalitativ art medelst intervjuer. Intervjuerna får ses ha förhållandevis låg grad av strukturering då inledningsfrågan är ganska öppen (Olsson & Sörensen, 2007). Anledningen till att jag valt att komplettera studien med intervjuer är att försöka få mer djupgående svar på frågan kring anledningar till omval på gymnasiet. En enkät ger många men ytliga svar, och önskar man då att få djupare förståelse för anledningarna till svaren så är intervjuer nödvändiga.

Som tidigare beskrivits så är enkäten utformad med tio frågor, till detta skall ytterligare två frågor läggas till. Det är de två första frågorna som behandlar kön och ålder, och att dessa är med beror på följande. Frågan angående kön är relevant då det kan gå att se och upptäcka eventuella skillnader mellan män och kvinnor vid en jämförelse. Här var strävan att få med lika många män som kvinnor i studien. Frågan om ålder är endast relevant för mig som forskare då jag ämnar följa de etiska riktlinjer och rekommendationer när det gäller intervjuer. Man bör eller skall inte intervju personer under 18 år utan målsmans tillstånd (Vetenskapsrådet, 2010). Så för att undvika detta så har bara personer över 18 år varit intressanta för en efterföljande intervju. Här efter följer de för studien och resultatet tio enkätfrågorna.

7. Urval och genomförande

Totalt är det 80 gymnasieelever som gjort omval på gymnasiet som ingått i studien. Den utfördes på tre olika gymnasieskolor i en kommun i Stockholms län; en kommunal skola och två privata friskolor. Den kommunala skolan är förhållandevis stor med ca 2000 elever, friskolorna är betydligt mindre med ca 250 respektive 500 elever. Tanken var från början att begränsa urvalet till två skolor, en kommunal och en friskola, men antalet respondenter visade sig vara för få på friskolan, så det var nödvändigt att lägga till en friskola för att få tillräckligt med informanter till studien. Att valet föll på just dessa skolor beror på att de geografiskt är placerade i en förhållandevis välbärgad kommun som dock är präglad av stora skillnader i uppbyggnadsstrukturen med villaområden som ligger tätt, något avskilda från de i stor utsträckning förekommande områdena präglade av flerfamiljsbostäder, samt att framförallt den kommunala skolan har ett stort upptagningsområde. Eftersträvansvärt i studien är att få en god bredd av informanter och eftersom den kommunala skolan är så pass stor så är

möjligheterna till att få en bredd av elever med olika sociala bakgrunder och olika etniska bakgrunder stora. Den kommunala skolan har stor bredd på studieinriktningar och erbjuder både teoretiska program såsom samhälls-, ekonomi- och naturprogram, samt även praktiska inriktningar som t ex fordons- och bygg program. Friskolorna är mer nischade, en har inriktning mot media och kommunikation och den andra är främst inriktad på design och industridesign. Utfallet av respondenter blev följande: Kommunala skolan 60 st, friskola A 5 st, friskola B 15 st. Att jag valt att söka upp elever både på kommunal skola och på friskola grundar sig i att jag önskar bredd på studien, samt att försöka utröna om det finns skillnader mellan elever som gör omval på kommunal respektive friskola.

Själva genomförandet av datainsamlingen kring enkäten tog tre dagar i anspråk. Detta kan nog ses som en lång tid för att samla in 80 st enkäter, men det blev tidsödande då jag av rent praktiska skäl inte kunde gå ut med enkäter till samtliga elever i berörda skolor. Det skulle i så fall ha blivit ca 3000 enkäter för att identifiera respondenterna, vilket vore en praktisk, ekonomisk och tidsmässig omöjlighet. Jag har därför helt enkelt sökt upp eleverna i deras skolmiljö på raster etc, självklart med klartecken från skolledningarna på berörda skolor. Något förvånande var att så få personer var intresserade av och villiga att delta i enkäten. Inte då för att det var så få som gjort omval, utan därför att flera personer som jag identifierade som eventuella respondenter helt enkelt inte hade lust att delta. Men efter tre dagars slit så lyckades jag till sist få ihop 80 st enkätsvar. Dock var endast fyra respondenter intresserade av att bli intervjuade. Dessa intervjuer utfördes ett par dagar senare och de varade i 30 minuter vardera. Även dessa intervjuer utfördes på respektive skolområde, detta för att en intervjuperson ofta känner sig tryggare och mer avslappnad i en miljö som är bekant. Då kan intervjun bli mer konstruktiv och svaren på frågorna kan bli mer sanningsenliga och ärliga.

Intervjufrågorna inleddes med en öppen fråga: ”Berätta varför du gjort omval”. Beroende på hur uttömmande svaret blev, så ställdes improviserade följdfrågor för att utveckla svaren. Sedan följde några mer strukturerade frågor angående familjesituation, familjens ekonomiska status och kamrater, samt om intervjupersonen ansåg att de personligen har ett skötsamt och strukturerat liv. En fråga angående eventuell utsatthet för mobbing eller diskriminering på grund av kön, etnicitet eller annat, både historiskt och i nutid, ställdes också. Frågorna varierade dock från intervju till intervju med undantag för första frågan om varför de gjort omval. Presentationen av materialet från intervjuerna har språkmässigt omformulerats något.

7.1 Reabilitet och validitet

Här vill jag även ta upp att jag lagt stor vikt vid att kraven på pålitlighet och giltighet uppfylls i studien. Detta benämns i vetenskapliga kretsar så som reabilitet och validitet (Thurén, 2000), om dessa inte uppfylls så har studien inget vetenskapligt värde. Reabilitet är ett mått på tillförlitligheten, pålitligheten och stabiliteten i studien. Detta kan beskrivas som att man skall kunna göra om samma observationer flera gånger och att det skall vara oberoende av vem som utför dessa, och då kunna få fram fakta och resultat. Validitet får ses som ett mått på att undersökningen verkligen undersöker det som den är tänkt att göra. Om man kan jämföra olika utsagor och finna mönster som stöds av reella fakta så har man god validitet. Kort sagt, att det man hävdar i studien faktiskt går att bevisa.

8. Resultatredovisning av enkät

Resultatet av enkätundersökningen bygger på 80 informanter. Samtliga svar har avrundats till närmaste hela procenttal.

Enkät, omval på gymnasiet

Du är:

Kvinna 50 % Man 50 %

Du har fyllt 18 år:

Ja 40 % Nej 60 %

1. Har du utländskt ursprung:

Ja 66 % Nej 34 %

2. I vilken miljö har du till största delen av ditt liv vuxit upp i:

Innerstad 15 % Förort 75 % Landsbygd 10 %

3. Hur har bostadssituationen sett ut under din uppväxt:

Villa/Radhus 17 % Lägenhet 83 %

Om lägenhet: Hyresrätt 60 % Bostadsrätt 40 %

4. Har du blivit påverkad av föräldrar/syskon/närstående i ditt omval:

Ja, mycket 43 % Ja, lite 25 % Neutral 16 % Nej, inte alls 16 %

5. Har du blivit påverkad av kamrater/andra sociala kontakter i ditt omval:

Ja, mycket 30 % Ja, lite 30 % Neutral 25 % Nej, inte alls 15 %

6. Vilken/vilka faktorer var viktigast/ mest påverkande i ditt första val till gymnasiet (flera alternativ kan väljas):

Föräldrar/Syskon 70 % Kamrater 65 % Skolans marknadsföring/rykte 70 %
Geografisk placering 50 % Studievägledning 60 % Egen känsla 95 %
Annat 10 %

7. Vilken/vilka faktorer var viktigast/mest påverkande i ditt omval i gymnasiet (flera alternativ kan väljas):

Föräldrar/Syskon 10 % Kamrater 50 % Skolans marknadsföring/rykte 20 %
Geografisk placering 50 % Studievägledning 60 % Egen känsla 95 %
Annat 4 %

8. Har du valt om studieinriktning från:

Teoretisk inriktning till praktisk 30 % Praktisk inriktning till teoretisk 5 %
Teoretisk inriktning till teoretisk 55 % Praktisk inriktning till praktisk 10 %

9. Har du sökt dig till en annan skola:

Ja 10 % Nej 90 %

10. Vilken/vilka anledningar gjorde att du valde annan studieinriktning efter första året?

På denna fråga var det endast 30 % som svarade.

Vill du bli intervjuad ang ditt omval?

Endast 4 personer svarade ja.

Fråga ett angående utländskt ursprung är högst relevant, då tidigare forskning och statistik som presenterats ovan visar på samband mellan omval på gymnasiet och utländskt ursprung, och personer med utländsk härkomst då är överrepresenterade (Skolverket 2009). I denna enkät svarade 66 procent att de har utländskt ursprung och 34 procent svarade att de inte har det. Här får man nog även se till viss slumpfaktor då informanterna på sätt och vis blev mer eller mindre slumpvis utvalda.

På fråga två angående vilken miljö informanterna vuxit upp i svarade hela tre fjärdedelar att de vuxit upp i förort. Det var nästan exakt likadana svar i friskolan som i kommunala skolan och det var ingen skillnad mellan varken kön eller ursprung. Endast 15 procent svarade att de vuxit upp i innerstad och intressant är att av dessa så var 90 procent av icke utländskt ursprung. Tio procent svarade att de vuxit upp på landsbygd och även här var personer med utländsk bakgrund i klar minoritet.

Fråga tre gäller bostadssituationen under uppväxten och en klar majoritet, 83 procent, svarade att de har vuxit upp i lägenhet. Här finns dock skillnader mellan de från kommunal skola och de från friskola. I friskolorna var de som var uppvuxna i lägenhet i minoritet och majoriteten var uppvuxna i villa/radhus. I den kommunala skolan så svarade över tre fjärdedelar att de vuxit upp i lägenhet. Till denna fråga finns en följdfråga angående lägenhetens status och totalt sett har 60 procent bott i en hyresrätt. Av friskoleeleverna hade ingen gjort det. Det går inte att se några skillnader mellan män och kvinnor här, men det går klart att se att de med utländsk bakgrund i klart större utsträckning kommer från förhållanden medelst hyresrätt i förort. Av dem som vuxit upp i lägenhet var det 40 procent som levt i bostadsrätt, samtliga utom två personer var av icke utländsk härkomst. Endast 17 procent har levt i villa/radhus, även här var det bara två personer med annat ursprung än svenskt som uppgav detta.

På fråga fyra angående påverkan av föräldrar, syskon eller andra närstående i omvalet så svarade nästan hälften, 43 procent, att de blivit mycket påverkade. En fjärdedel svarade att de blivit lite eller något påverkade och 32 procent var antingen neutrala i detta eller uppgav att de inte blivit påverkade alls.

Nästa fråga var om kamrater eller andra sociala kontakter utanför den närmsta sociala sfären varit påverkande i omvalet. Här svarade 60 procent att de blivit mycket, eller lite/något påverkade i valet. Endast 15 procent menade att de inte påverkats alls av kamrater eller andra sociala kontakter. I svaren på denna fråga går det inte att skönja några skillnader mellan

ursprung, men däremot så var kvinnor något överrepresenterade när det gäller påverkan från kamrater, de utgjorde mer än hälften. Skillnader mellan de olika skolformerna var här klart försumbar, skillnaden var under fem procent.

I den sjätte frågan vilken gällande vilken eller vilka faktorer som varit viktigast och mest påverkande i första valet till gymnasiet, så blir svaren intressanta. Informanterna hade på denna fråga hela sju olika svarsalternativ, vilka alla var valbara i kombination med varandra. Här kan man konstatera att hela 95 procent ansåg att egen känsla har haft stor betydelse och påverkan. Egen känsla är något svårt att definiera, men man får utgå från att informanterna tolkat denna fråga som att de utgått från instinkten att det val de gjort just då kändes bra, och att de valde inriktning med omsorg för att skapa sig en bra framtid. De utgick efter det som kändes rätt, magkänslan. Föräldrar och syskon har enligt 70 procent haft stor inverkan på deras gymnasieval, kamrater har även 65 procent ansett ha varit en klart betydande faktor. Praktiska faktorer så som skolans geografiska placering har haft betydelse för hälften av de tillfrågade och grundskolans studievägledning har i 60 procent av fallen varit en faktor. När det gäller skolans marknadsföring och rykte har nästan tre fjärdedelar ansett att det varit en avsevärt bidragande faktor till studievalet. Här ansåg en klar majoritet av informanterna att kombinationen av påverkan från föräldrar, syskon, skolans rykte/marknadsföring och egen känsla absolut varit de viktigaste faktorerna.

När sedan fråga sju kommer så är den likartad med fråga sex, men här är frågeställningen vilka faktorer som varit viktigast när det gäller omvalet på gymnasiet. Det är uppenbart att studievägledning även här har varit en betydande faktor i 60 procent av svaren, men föräldrars och syskons påverkan har sjunkit ned till endast tio procent. Skolans rykte/marknadsföring har även sjunkit till 20 procent. Egen känsla är fortfarande på samma nivå som på fråga sex, dvs 95 procent, liksom att skolans geografiska placering bibehåller 50 procent av svaren som betydande för omvalet. I både fråga sex och sju finns svarsalternativet ”annat” som påverkande orsak. På fråga sju har endast fem procent uppgett detta som en del av orsakerna, en minskning med hälften från fråga sex. Även svaren angående kamraters påverkan har här sjunkit med 15 procent till 50 procent. Inte heller på varken fråga sex eller sju går det att se några generella skillnader mellan kön, etnicitet eller skolform, kommunal eller friskola, svaren låg brett i samtliga kategorier.

Fråga nummer åtta behandlar vilken studieinriktning som informanterna valt från och till. Mer än hälften av de tillfrågade har valt om från en teoretisk inriktning till annan teoretisk inriktning. Det var här knappt en tredjedel som valt om från teoretisk till praktisk inriktning och val från praktisk till annan praktisk inriktning har tio procent gjort. Endast fem procent, alltså fyra personer, har valt från praktisk till teoretisk inriktning.

Den nionde frågan i enkäten vill ha svar på om informanterna även har sökt sig till en annan skola vid omvalet. Hela 90 procent svarade nekande på denna fråga och samtliga åtta personer som svarade jakande har bytt från kommunal skola till friskola. Dessa åtta var samtliga kvinnor och hälften har utländskt ursprung.

Den tionde frågan i enkäten var en ganska öppen fråga som krävde ett skrivet formulerat svar. En frågeställning om varför man gjort ett omval under gymnasietiden. Det var färre än en tredjedel av de 80 informanterna som valde att överhuvudtaget svara på denna.

Den avslutande frågan i enkäten var gällande huruvida informanterna var intresserade att bli intervjuade angående deras omvalssituation. Endast fyra personer av 80 svarade ja på denna varav en inte hade fyllt 18 år, och då blev denne exkluderad på grund av tidigare angivna skäl.

8.1 Analys av enkät samt diskussion

Vid en analys av enkätsvaren finner man flera intressanta mönster och slutsatser. En sådan slutsats är att flickor i större utsträckning än pojkar har uppgett att de blivit mycket påverkade av föräldrar, syskon och kamrater i valet till gymnasiet. Dock var det även ganska många av pojkarna som också uppgav detta. Ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv så är detta ganska naturligt, då den sociala sfären ofta har stor påverkan på den enskilde individen (Herbert, Bergstedt, 2008). Vid en jämförelse så noteras att personer med utländsk bakgrund ansett att familjen haft stor påverkan på deras val i större utsträckning än icke utländska, här kan kulturella skillnader vara en faktor. En generaliserande hypotes kan vara att ungdomar med utländsk härkomst i mångt och mycket är mer benägna att lyssna till sina föräldrar och sin familj. Borgström skriver när det gäller vissa ungdomar med utländsk härkomst att, "familjen spelar en avgörande roll för att ungdomarna ska kunna utveckla en positiv självkänsla. Många

av ungdomarna har också en nära tillgång till mor och farföräldrar samt kusiner för stöd i sin utveckling” (Borgström, 1998:157). Detta skulle kunna visa på att ungdomar med utländsk härkomst åtnjuter en högre grad av familjepåverkan. Detta får dock ses som spekulativt.

Det faktum att en klar minoritet av de tillfrågade påverkats av föräldrar och syskon i omvalet jämfört med första valet till gymnasiet, har med största sannolikhet en koppling till att första valet med hög andel föräldrapåverkan inte visade sig vara optimalt. Vid omvalet så har nio av tio ungdomar uppgett att de inte blivit särskilt påverkade, slutsatsen blir att omvalet gjorts mer självständigt. Intressant är att när det gäller både första valet och omvalet så har i stort sett samtliga informanter svarat att egen känsla har varit av stor vikt. Att egen känsla i kombination med påverkan av familjen varit betydelsefullt står helt klart. Det kan betyda att socialkonstruktion och påverkan kan skapa en egen känsla av trygghet och eller att dialogen mellan föräldrar och ungdomar varit god, att man så att säga kommit överens om studievalet.

Som sagt så har själva omvalet varit mer självständigt, så det är nog en helt naturlig förklaring till varför i stort sett alla tillfrågade ansett att egen känsla är mycket viktigt på den punkten. Det går att göra en koppling till identitetsbegreppet här. Ungdomarnas identiteter kan ha utvecklats under processen med val och omval, de kan ha socialiserats in i relationen med andra och fått nya perspektiv. Frågor så som vad vill jag bli och vad skall det bli av mig kan ha klarnat något. Borgström skriver ”att identitet är något som utvecklas under individens hela livstid” (Borgström, 1998:37). Stier menar att man som individ genomgår olika stadier med kriser som följd. Får krisen en framgångsrik lösning så utvecklas individen på ett stabilt sätt. Han visar även på att tonåren är en turbulent tid där man är intensivt sökande, revolterande och experimenterande (Stier, 2003). Detta revolterande och experimenterande kan då falla under begreppet egen känsla och att missnöjet med första valet får ses som en kris, vilken har utvecklat individernas identiteter.

En intressant aspekt är att sex av tio ungdomar i studien uppger att studievägledning varit betydelsefullt. Det stämmer inte överens med resultatet av den tidigare studien *Varför hoppade du av?* (Skolverket, 2007), där eleverna inte uppgav någon studievägledning alls. Men resultatet stämmer överens med Lovéns studie *Kvalet inför valet* (Lovén, 2000), där det var tydligt att eleverna kände att de fick hjälp och stöd av studievägledare.

Skolans marknadsföring och ryckte har för de flesta i studien haft betydelse inför första valet. Där noteras att ungdomar med utländskt ursprung sett detta samt geografisk placering som mer betydelsefullt än övriga ungdomar. Detta kan kopplas till att majoriteten av de med icke svensk bakgrund vuxit upp i hyresrättslägenhet i förort. Då stöds detta resultat av Bunars teori kring ämnet att en del av ungdomarna från dessa områden väljer att söka sig till en skola med ett gott rykte, i en annan kommun eller stadsdel, med förhoppningen att dessa skolor kan skapa en enklare väg in i samhället och ut på arbetsmarknaden (Bunar, 2001).

När det kommer till omvalet så är det totalt sett få personer som beaktat skolans rykte och marknadsföring. Det går att förklara med att nästan alla i studien har valt att inte byta skola, de har valt om inriktning på den ursprungliga skolan. Några generella mönster i studien är att genomsnittsinformanten med utländsk bakgrund har vuxit upp i hyreslägenhet i förort och personen har blivit mycket påverkad av sin sociala sfär i valet. Skolans rykte har haft stor betydelse i första valet men inte i omvalet. Egen känsla har varit en avsevärd faktor i båda fallen samt att studievägledning har varit viktigt. Omvalet har varit från teoretisk till teoretisk inriktning och man har inte bytt skola.

Genomsnittsinformanten som inte har utländsk härkomst har även den vuxit upp i lägenhet i förort men då i bostadsrätt. Personen har blivit lite påverkad eller ställer sig neutral till påverkan från familj och kamrater i båda valen, dock har kamrater haft större betydelse än föräldrar. Den egna känslan har varit en av de viktigaste premisserna för valen.

Studievägledning har inte varit en stor faktor till skillnad från genomsnittspersonen med utländsk bakgrund. Personen har valt om från teoretisk till teoretisk eller från teoretisk till praktisk inriktning och har inte bytt skola.

Det går inte att finna några direkt uppenbara skillnader i svaren från de i kommunal skola och från de i friskola, förutom att samtliga som svarat att de bytt skola går i friskola efter omvalet. Det var även förhållandevis många av friskoleeleverna som ansåg att de inte blivit påverkade av kamrater i valen och att skolans marknadsföring har varit en viktig faktor.

När det gäller orsaker och anledningar till att eleverna gjort omval så står det klart att majoriteten av dessa svar handlar om att eleverna efter en tid in i förstavals inriktningen kände att de valt helt fel. Otrivsel står högt på listan av anledningar till omval, men även för hög studietakt är frekvent återkommande i hälften av svaren. Några har uppgett att geografisk

förflyttning varit den betydande faktorn i omvalet. Endast ett par personer hävdar att påtryckningar från familj och den nära sociala sfären har gjort att de bytt inriktning. En person har beskrivit en mobbnings situation som anledning till både byte av skola samt studieinriktning. Här bör man nog även göra en koppling till att i stort sett alla som svarat på enkäten uppgett egen känsla som betydande och påverkande faktor vid omvalet. Egen känsla kan mycket väl vara otrivsel, mobbning, diskriminering, för hög studietakt etc. Det kan nog kännas svårt för informanten att formulera sig kring mobbningsfrågor och eventuell diskriminering, vilket kan vara en förklaring till det låga antalet personer som svarat på frågan om varför de valt om.

9. Presentation av intervjuer

Som tidigare har nämnts så har tre personer blivit intervjuade angående de orsaker och faktorer som har haft stor betydelse för deras omval på gymnasiet. Två kvinnor och en man har intervjuats, mannen och en av kvinnorna har utländsk bakgrund. Det bör här poängteras att samtliga tre personer inte har haft problem med betygsbehörighet till omvald studieinriktning. Enligt deras egen utsago så har de mycket goda betyg från grundskolan och en av dem har till och med extraordinärt goda betyg, med mycket väl godkänt i samtliga ämnen. All denna information kom fram under intervjuerna utan att frågan om betyg ställdes direkt till dem. Intervjuerna har som tidigare beskrivits varit semistrukturerade så till vida att samtliga har fått initialfrågan om varför de gjort ett omval, sedan följde olika frågor baserade på informanternas svar.

9.1 Intervjuperson ett, "Olivia"

Bakgrund i enkäten: Olivia är den person i studien som har extraordinärt goda betyg från grundskolan. Hon är 18 år med utländskt ursprung, fadern är från Iran. Hon är uppvuxen i en bostadsrättslägenhet i en förort till Stockholm. Enligt henne så var det egen känsla som var mest betydande i valet till gymnasiet, men när det kom till omval så har föräldrarna varit mer påverkande samt även kamrater. I första valet var även studievägledning betydelsefullt, men

inte när det gällde omvalet. Egen känsla har varit avgörande hela tiden. Olivia har valt om från en praktisk inriktning till en teoretisk och hon har inte bytt skola.

Berättelse

Jag trivdes helt enkelt inte på det program som jag valde på gymnasiet, jag valde fordonsprogrammet. Min pappa är mycket intresserad av bilar och motorcyklar och jag har varit med honom och meckat sedan jag var liten. Jag trivdes i garaget och tänkte att detta vore något som jag ville arbeta med i framtiden. Det tyckte inte pappa, han är akademiker och har bara bilintresset som hobby, annars jobbar han som kemist på ett läkemedelsföretag. Det blev lite konflikter när jag skulle välja inriktning till gymnasiet men min mamma sa att jag får och skall göra det jag vill, så jag struntade i vad pappa tyckte och valde fordon istället för naturprogrammet, som han ville att jag skulle välja. Det blev som sagt fordon men direkt när jag började utbildningen så insåg jag att jag valt fel, det tog bara någon månad. Det var inte för att alla andra i klassen var män, jo det var lite jobbigt också, men jag blev inte mobbad eller så, snarare tvärt om. Däremot kände jag mig särbehandlad av lärarna och det var uppenbart att det var för att jag var ensam tjej. En lärare till och med ifrågasatte rakt ut mitt studieval för att jag var kvinna. Men största anledningen var att jag förstod att detta inte var något som jag vill jobba med i framtiden, kanske som hobby men inte som jobb. Pappa blev mycket glad när jag berättade att jag inte trivdes och ville byta inriktning, det blev nog mamma också. Pappa kontaktade skolan och jag fick träffa en studievägledare och det tog inte mer än två veckor så var jag på samhälls programmet istället. Pappa ville fortfarande att jag skulle läsa natur- eller teknisk inriktning, men jag tror mer på samhäll, man får en stor bredd på kunskaperna och möjligheterna till fortsatta studier är stora. Nu trivs jag mycket bra och är nöjd, går sista året och ser fram mot studenten i vår.

Följdfrågor

Hur ser din familjesituation ut, förutom mamma och pappa? – Jag har två äldre systrar. Har de påverkat dig något i omvalet? – Nej inte så mycket. De tyckte som mamma, att det är mitt val och jag får göra som jag vill. Hur har familjens ekonomiska situation sett ut? – Ganska bra tycker jag. Jag har inte direkt saknat något. Dina kamrater har haft betydelse för dig i omvalet, på vilket sätt? – Vi pratar alltid mycket om skolan och när jag sa att jag inte trivdes så tyckte alla mina kompisar att jag skulle byta. Några av dem gick redan på samhällsprogrammet, så visst påverkade det mig. Du nämner att du känt dig särbehandlad av lärarna, kändes det

diskriminerande? – Ja lite. Tror du att det beror på att du har utländskt påbrå? – Nej det tror jag inte. Vi var flera elever med utländsk härkomst i klassen och de blev inte särbehandlade. Du har uppgett att egen känsla varit betydelsefullt, på vilket sätt? – När jag gjorde första valet så gick jag bara på egen känsla. Jag valde det jag trodde att jag ville jobba med i framtiden. När jag sedan inte trivdes så var det en egen känsla i sig och jag kände att situationen inte passade mig. Jag behövde förändring och med stöd och hjälp från föräldrar och kompisar så gjorde jag en förändring.

9.2 Intervjuperson två, ”Timmy”

Bakgrund i enkäten: Person två är man och nyss fyllda 18 år. Han har utländsk bakgrund då båda föräldrarna är invandrade från Polen. Timmy är född i Sverige och har vuxit upp i en hyreslägenhet i en förort till Stockholm. Det enda som påverkade honom i första valet var egen känsla och kamrater, i sitt omval har han dock blivit mycket påverkad av sina föräldrar. Kamrater har inte i detta fall påverkat alls, men egen känsla har varit en genomgående betydande faktor. Timmy har valt från en teoretisk till en praktisk inriktning, han har inte sökt sig till en annan skola.

Berättelse

När jag gått ut nian så tog jag ett sabbatsår och jobbade med min far som driver en liten byggfirma i Stockholmsområdet, då jag ville ha en paus i pluggandet. Ett år av detta var mer än tillräckligt - tidiga mornar, slitigt och skitigt jobb - det var inget för mig, till min fars stora förtret. Han vill att jag skall arbeta på firman i framtiden. Jag inser vikten av att ha en ordentlig utbildning, så det var tveklöst så att jag förr eller senare skulle börja plugga igen. Efter att ha funderat och diskuterat med mina föräldrar, vilka jag inte lyssnade på alls då de ville att jag skulle börja på bygg- och anläggningsprogrammet, och diskuterat med kamrater, så valde jag samhällsprogrammet med ekonomisk inriktning. Detta skulle visa sig vara ett misstag. Jag trivdes inte alls med kamraterna och lärarna och inte heller med studietakten. Jag hade helt enkelt svårt att hänga med. Efter någon månad så förklarade jag för mina föräldrar hur det låg till och de kontaktade studierektorn. Jag fick träffa en studievägledare och en kurator, jag vet inte varför kuratorn blev inkopplad, de kanske trodde att jag var mobbad eller att jag hade andra problem, men så var det inte. Jag blev tillfrågad om vad jag ville göra och

sa att byggprogrammet vore intressant. Vi hade diskuterat mycket inom familjen och kommit fram till att även om jag inte vill jobba inom byggbranschen i framtiden så är det ändå en bra utbildning. Man kan ju plugga vidare senare om man vill och pappa är mycket glad över mitt studieval. Självt känner jag att jag är ung och jag kan göra vad jag vill i framtiden.

Följdfrågor

Vilken var den absolut största orsaken till att du bytte inriktning? – Studietakten var för hög, jag låg efter hela tiden. Det kändes som att lärarna inte brydde sig om att hjälpa mig att komma ifatt heller. Du säger att du inte trivdes med kamraterna i skolan men att du inte blivit mobbad, hur menar du då? – Vi hade inget gemensamt, de var tråkiga. Jag har mina kompisar sedan tidigare och behöver inga fler. Hur ser din familjs ekonomiska situation ut? – Det är väl okej, mamma är sjukskriven sedan länge men pappa jobbar mycket så vi klarar oss. Det var bättre när jag tog sabbatsår och tjänade egna pengar, nu är man väl lite fattigare. Du menar att du inte var intresserad av byggbranschen, men det blev byggnadsinriktning i alla fall, varför? – Det är något som jag redan kan en hel del om så det känns som ett ganska bra val och studietakten är mer passande. Mina föräldrar tyckte ju att jag skulle valt det från början så det var klart påverkande. Varför har du inte blivit påverkad av dina kamrater i omvalet? – I mitt första val blev jag det, alla mina kompisar som gick på gymnasiet hade valt en teoretisk inriktning så då gjorde jag det också för att det kändes bra. Men i omvalet så diskuterade jag inte alls med mina kamrater, deras val passade ju inte mig. Hur definierar du egen känsla som faktor? – Man känner vad som passar och vad som känns rätt, det är svårt att förklara.

9.3 Intervjuperson tre, ”Anna”

Bakgrund i enkäten: Anna har inte utländskt ursprung. Hon är uppvuxen i både förort och innerstads miljö. Bostadssituationen har varit både villa/radhus och bostadsrätt. De faktorer som varit mest betydelsefulla för Annas första val till gymnasiet var egen känsla och studievägledning. I omvalet uppger hon att hon inte blivit påverkad av vare sig föräldrar eller kamrater, även för henne var egen känsla den avgörande faktorn. Hon har valt om från en teoretisk till en teoretisk inriktning med praktiska inslag, ett fristående medieprogram. Anna har även sökt sig till en annan skola, från kommunal till friskola.

Berättelse

Jag började i gymnasiet på samhällsprogrammet men jag tyckte att det var så tråkigt. Det var tråkiga lärare, tråkiga kamrater, allt var bara tristess, så jag slutade, hoppade av. Då blev min mamma väldigt upprörd. Jag fick lite ströjobb som servitris på en lunchrestaurang och jag jobbade ett tag på ett café. Så höll jag på i ett halvt år men det var inget för mig. Jag har sedan tidiga tonåren vetat vad jag vill göra, jag vill arbeta som modell eller med mode och inredningsdesign. Man får inte sådana jobb om man pluggar samhäll och man får inte heller bra jobb om man sliter ut sig på ett café. Så jag började plugga igen. Jag vet att jag kan bli precis vad jag vill och det var därför jag hoppade av gymnasiet. Jag tycker mest synd om alla de som blev kvar trots att de inte trivdes, de har väl inte samma insikt i att man är ung och kan göra det man vill, man kan faktiskt börja om på gymnasiet. Jag hade jättetur, jag sökte till ett medieprogram på en välansedd friskola i min hemkommun och jag kom in. Nu trivs jag och får studera saker som känns intressanta och roliga. Det var nog bara bra att jag var borta från skolan en termin, min studielust vaknade till av det.

Följdfrågor

Hur ser din familjesituation ut? – Jag bor med mamma och hennes nya man och jag har inga syskon. Jag träffar min pappa ungefär en gång i månaden. Hur ser familjens ekonomiska situation ut? – Vi har väl det bra, kanske bättre än de flesta. Jag får inte allt jag vill ha men nästan, jag tycker inte om att prata om pengar. Du säger att du länge känt vad du vill göra i framtiden, men du valde först samhällsprogrammet, varför? – Det var studievägledaren som tyckte att det skulle passa mig, går man samhäll så får man stora valmöjligheter sedan. Jag trodde på det och det kändes bra. Mina föräldrar tyckte också att det verkade som en bra inriktning. Du menar att största anledningen till att du hoppade av var tristess, hur menar du? – Det var bara tråkigt, studietakten var inte för hög eller så utan jag kände nog direkt att jag valt fel och att jag skulle ha stått på mig inför studievägledaren. Hade jag gått på min egna känsla så hade jag valt media eller design från början och då hade jag inte behövt hoppa av och börja om. Du nämner att du tycker synd om de som blev kvar, var det många i klassen som inte trivdes? – Ja säkert hälften och varför de inte gjorde som jag vet jag inte. Har du känt dig mobbad eller på något sätt diskriminerad under tiden på samhällsprogrammet? – Nej inte alls.

10. Analys av intervjuer samt slutsatser

En intervjuperson har uppgett att för hög studietakt varit en betydande orsak. Detta kan te sig något märkligt då personen uppgett goda betyg från grundskolan. Detta kan kopplas till skolverkets studie där flera elever menade att skillnaden mellan arbets sättet i grundskolan och gymnasiet var stor och att skillnaden var chockartad (skolverket 2007). Ur ett strukturalistiskt teoretiskt perspektiv som går ut på att det alltid finns enkla förklaringar till fenomen (Hyldgaard, 2008), så ter sig detta med för hög studietakt som en enkel förklaring på ett till synes komplext problem. Samtliga intervjupersoner har på ett eller annat sätt blivit påverkade av sin sociala sfär, det stämmer överens med den socialkonstruktivistiska teorin (Herbert, Bergstedt, 2008). Två av tre har uppgett att påverkan från föräldrar varit betydande i omvalet. Detta kan nog vara en slump då enkätsvaren visade att ytterst få blivit påverkade av föräldrar i omvalet. Det faktum att en person gjort omval mycket på grund av särbehandling/diskriminering av kön är anmärkningsvärt. Ett sådant beteende av lärare stämmer inte överens med ett interkulturellt förhållningssätt, vilket innebär att man visar respekt, tolerans och förståelse till sina medmänniskor (Lahdenperä, 2004:11).

Diskriminerande beteende bör inte accepteras över huvud taget i samhället. Allmän otrivsel är återkommande och orsakerna till det verkar vara otrivsel med lärare i första hand. Den något svårdefinierbara egna känslan har för samtliga varit en mycket viktig bidragande orsak, så en viss mån av självständighet hos ungdomarna kan skönjas. Detta kan nog likt tidigare kopplas till utvecklande av självinsikt och identitet. Varken etniskt ursprung eller social status går att direkt koppla till orsaker för omvalet, då ungdomarna kommer från skilda förhållanden men ändå haft ungefär samma problematik på gymnasiet. Det går inte heller att koppla till Bunars teori om ekonomiska förutsättningar (Bunar & Trondman, 2001) som bidragande faktor till omvalet i denna studie.

De orsaker som haft mest betydelse till omval på gymnasiet är enligt denna studie först och främst allmän otrivsel med första valet och för hög studietakt. Det går då att dra slutsatsen att studievägledningen kanske i många fall varit av dålig kvalitet. Det går även att dra slutsatsen att ungdomarna inte riktigt vet vad de vill när de väljer till gymnasiet och att de kommer till insikt först när de börjat en utbildning. De mest påverkande faktorerna har varit egen känsla och den sociala sfären. Det går inte att dra några generella slutsatser kring etnicitet som bidragande faktor till omval, då det kan vara så att det är en slump att personer med utländsk

härkomst är i majoritet i studien. Om det inte är slumpmässigt så verifieras det höga antalet med annat ursprung än svenskt av den statistik som finns kring ämnet. Kön har inte heller någon stor roll i orsakerna, problematiken ter sig ungefär lika mellan pojkar och flickor, förutom att i gruppen kvinnor så har några angett diskriminering och mobbning som bidragande faktorer till omval. Enligt denna undersökning kan man då se tendenser till att flickor kanske är mer utsatta i skolmiljön än pojkar. Ekonomisk status har uppenbarligen inte någon betydelse enligt studien. På grund av att det är ett förhållandevis ringa antal elever från friskolan som deltagit i studien, går det att förmoda att de som sökt sig till friskola redan vid första valet varit mer säkra på vad de vill studera. Friskolan i studien är klart mer nischad i studieinriktningarna än den kommunala skolan.

11. Diskussion

Det går nog att ha kritiska synpunkter på denna studie. Antalet informanter kan ha varit för få och det faktum att elever med utländskt ursprung är överrepresenterade i studien på grund av eventuell slumpmässighet är kritiserbart. Det går även att fundera kring bortfall av informanter, då potentiella deltagare i studien kanske inte fanns på plats i skolan de aktuella dagarna av olika orsaker. Eventuella informanter intressanta för studien kan av olika orsaker även ha underlåtit att identifiera sig vid min förfrågan till dem. Man får se studiens resultat som ett uttryck för vilka orsaker till omval som betytt mest för enbart denna skara informanter som deltagit.

Förhoppningen med undersökningen var att finna oidentifierade orsaker till omvalet, det visade sig vara svårt att finna. De orsaker och faktorer som kommit upp i studien verifierar tidigare forskningsresultat i stor utsträckning. Då kan slutsatsen dras att ungdomarnas problematik är den samma idag som för några år sedan, då de flesta tidigare studier utförts.

Begreppet egen känsla som är återkommande i studien och i resultaten är svårt att definiera och flera olika orsaker till omval kan gömma sig bakom detta begrepp. Begreppet kunde eventuellt ha ersatts med begreppet intuition, dock verkar eleverna ha begripit innebörden då de svarat med detta i hög utsträckning. Egen känsla får således ses som ett samlingsbegrepp för elevernas personliga uppfattningar kring problematiken. Orsakerna till omvalet har för

majoriteten varit otrivsel med första valet, lärarna och studietakten. För hög studietakt som orsak vittnar även tidigare forskning om (Skolverket, 2007). En lösning på detta problem kan vara bättre studiehandledning i första hand, med bättre information kring studietakten. Kanske även en utjämning av studietakten mellan grundskolan och gymnasiet, då inte sagt hur denna utjämning skall se ut. Bör kanske grundskolan anpassa sig efter gymnasiet eller tvärt om, för att eleverna inte skall få en chock i skillnaderna dem emellan. Även det att så pass stor del av de tillfrågade uppger otrivsel med lärarna kan nog kopplas till skillnaderna i arbetsättet mellan skolformerna. Tråkigt nog har det framkommit i studien att vissa kvinnliga elever känt sig särbehandlade på ett negativt sätt av lärare på grund av kön. Kontentan av det är att det nog existerar viss könsdiskriminering i skolan och att det är ett problem som bör tas på allvar. Någon form av fortbildning för lärarna inom det området vore ett medel för att stävja detta.

I initialskedet av denna studie så hade jag en hypotes om att social status, ekonomi och etniskt ursprung skulle vara betydande faktorer till att elever gör omval. Det går inte att utifrån denna studie finna några generella kopplingar kring dessa premisser. Eleverna i studien kommer från skilda förhållanden, vissa har annat ursprung än svenskt andra inte osv. Alla elever ser ut att ha haft ungefär samma problematik oavsett grundförutsättningar. Frågan om ekonomisk status har bara ställts till intervjupersonerna och inte till enkätinformanterna, vilket kan ses som märkligt. Anledningen till att den inte uttryckligen ställdes i enkäten var för att det är en känslig fråga, och det går att misstänka att frågan inte skulle ha besvarats sanningsenligt. Men om man gör ett spekulativt antagande, att bostadssituation är kopplat till ekonomisk status, så står det klart att hyresrätt i förort tyder på lägre ekonomisk status för familjen än bostadsrättslägenhet i förort eller villa/radhus. Om så är fallet så styrker studien det Bunar skriver om ekonomiska förutsättningar. Att invandrares ekonomi i genomsnitt är klart sämre än övriga befolkningens. I hans avhandling står det att ca 14 procent av infödda svenskar har mycket dåliga ekonomiska förutsättningar, men i gruppen utomeuropeiska invandrare så är siffran närmare 40 procent (Bunar & Trondman, 2001). Detta skulle i så fall kunna vara en faktor till att personer med utländsk härkomst är överrepresenterade och att ekonomisk situation har betydelse för individens förutsättningar. Det skulle då visa på att en negativ ekonomisk situation kan ha en koppling till omval. I undersökningen står det helt klart att personer uppvuxna i villa/radhus är i klar minoritet och att nästan samtliga har svenskt ursprung.

Den totala slutsatsen av studien är att problematiken kring omval på gymnasiet är individuell, men att samtliga personer som gör omval har mycket gemensamt när det gäller orsaker och faktorer som påverkat dem.

11.1 Förslag till vidare forskning

Eftersom gymnasieskolan likt övriga samhället är i ständig förändring, samt att den svenska borgerliga regeringen under år 2011 och framåt har för avsikt att reformera hela skolan, så är det nog av vikt att göra fortsatt löpande forskning på området när det gäller studieval och omval. Problemen kommer nog inte att försvinna, men de kan ändra karaktär, och det är viktigt att identifiera problemen för att om möjligt förebygga dessa för kommande årskullar av elever. Förslag på ämnen för fortsatt forskning kan vara elevernas problem med studietakt och problem med undermålig studievägledning från grundskolan. Även mer forskning kring elevernas allmänna otrivsel kan efterfrågas.

12. Referenslista

Litteraturkällor

- Borgström, M, "Att vara mitt emellan", 1998, Stockholm, Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.
- Bunar, N, Trondman, M, "Varken ung eller vuxen", 2001, Stockholm, Atlas förlag.
- Bunar, N, "Skolan mitt i förorten", 2001, Stockholm, Symposion.
- Ejvegård, R, "Vetenskaplig metod", 2003, Lund, Studentlitteratur.
- Herbert, A, Bergstedt, B "Kunskapen och språket", 2008, Navarra, Spanien, Liber Ab.
- Hyldgaard, K, "Vetenskapsteori, en grundbok för pedagogiska ämnen", 2008, Stockholm, Liber Ab.
- Lahdenperä, P, "Interkulturell pedagogik i teori och praktik", 2004, Malmö, Studentlitteratur.
- Olsson, H, Sörensen, S, "Forskningsprocessen", 2007, Ljubljana, Slovenien, Liber Ab.
- Patel, R, Davidson, B, "Forskningsmetodikens grunder", 2003, Lund, Studentlitteratur.
- Stier, J, "Människans gåtfulla porträtt", 2003, Lund, Studentlitteratur.
- Thurén, T, "Vetenskapsteori för nybörjare", 2000, Malmö, Liber Ab.

Internetkällor

- Lovén, A, "Kvalet inför valet: Om elevers förväntningar och möten med vägledare i grundskolan", 2000, Doktorsavhandling, Lunds universitet, <http://www.lu.se/o.o.i.s?id=12588&postid=27729>, nedladdad: 2010-09-15, tillgänglig.
- Friskolornas riksförbund, <http://www.friskola.se/Files/Dokument/Ovrigt/Marknadsf%C3%B6ring%20av%20gymnasieutbildning.pdf>, nedladdad: 2010-09-12, tillgänglig.
- http://www.gymnasieguiden.se/#menu-syv/presentation?ghyljkxo=&search_text=byta+skola, nedladdad: 2010-10-14, tillgänglig.
- http://www.gymnasieguiden.se/#menusyv/presentation?ghyljxr=&search_text=byta%20inriktning, nedladdad: 2010-10-14, tillgänglig.
- Skolverket, <http://www.skolverket.se/sb/d/2573/a/14935>, nedladdad: 2010-09-12, tillgänglig.
- Skolverket, "Varför hoppade du av?", <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1791>, nedladdad: 2010-10-14, tillgänglig.

Vetenskapsrådet <http://codex.vr.se/forskningshumsam.shtml>, nedladdad: 2010-11-25,
tillgänglig.